

‘студыя ў сарайчыку пры ўласным доме’; *homebodyeconomy* – ‘эканоміка дамаседаў’, грошы, якія выдаткоўваюцца на дастаўку ежы і да т.п.), і нават праз наш страх перад будучыняй, якую гэтыя тэхналогіі могуць прынесці (*algocracy* – ‘алгакратыя’, улада алгарытмаў у захопленым робатамі свеце).

Такім чынам, новыя намінацыі выступаюць не проста ў ролі люстэрка рэалій, а, вобразна кажучы, «люстэрка са спецэфектамі», дзе ўсё большую ролю адыгрываюць найменні, якія былі названыя Л. Баўэрам «непрадказальнымі ўтварэннямі» (*unpredictable formations*) [4, р. 32] і якія заслугоўваюць больш пільнай увагі даследчыкаў.

Літаратура

1. Ефанова, Л. Г. Контаминация. Часть 2. Основные разновидности контаминации / Л. Г. Ефанова // Вестник Томского государственного университета. Филология. – 2016. – № 1 (39). – С. 5–14.
2. Міхалевіч, М. М. Анамасыялагічны аналіз як сродак з’яўшчыванай семантызацыі лексікі (на прыкладзе кампазітных неалагізмаў у англійскай мове) / М. М. Міхалевіч // Предметная и методическая компетентность как важнейшая составляющая профессионального мастерства преподавателя иностранного языка : материалы межвузовского научно-методического online-семинара, Минск, 30 марта 2018 г. / Белорус. гос. пед. ун-т ; редкол.: А. В. Торхова [и др.]; отв. ред. В. П. Скок. – Минск : БГПУ, 2018. – С. 127–133.
3. Хрущева, О. А. Лингвокультурные особенности блендинга / О. А. Хрущева // Вестник Челябинского государственного университета. – 2011. – № 3 (218). – Филология. Искусствоведение. Вып. 50. – С. 143–145.
4. Bauer, L. The English Word-Formation / L. Bauer. – Cambridge : Cambridge textbooks in linguistics, 1983. – 332 p. – P. 232–240.
5. Category: New words // About words: a blog from Cambridge Dictionary [Electronic resource]. – Mode of access: <https://dictionaryblog.cambridge.org/category/new-words>. – Date of access: 16.09.2019.

І. М. Мішчанчук (Беларусь)

МЕДЫТАТЫЎНАЯ ЛІРЫКА РАІСЫ БАРАВІКОВАЙ

Сучасная філасофская лірыка – гэта ўжо не толькі і не столькі апісанне прыроды і рэалій жыцця, прапушчанае праз свядомасць і стан душы пісьменніка, пададзенае максімальна эмацыйна ці сцісана-лагодна. Гэта таксама і дыялог – дыялог з часам, аднаго аўтара з іншымі, аўтара з чытачом, з самім сабой, з «цэлым народам», са сваёй душой і з Богам. Яшчэ адна асаблівасць сучаснай лірыкі заключаецца ў тым, што думка не ляжыць на паверхні, а вынікае з глыбіні душэўнага вопыту як паэта, так і рэцыпіента, яна – пэўным чынам інтанаванае выказванне, якое залежыць ад прадмета ўвагі і адрасата. І ў той жа час лірыка застаецца аўтарскім маналагам, як ні парадаксальна, пабудаваным на законах дыялогу, скіраванага да рэцыпіента-чытача.

Лірыка ў нашы дні з’яўляецца надзвычай дынамічным і «рухомым» родам літаратуры яшчэ і па той прычыне, што ўмоўнасць у ёй максімальная, яна вольна карыстаецца не толькі катэгорыямі прасторы і часу, але і стварае іх псіхалагічныя двойнікі, бо галоўная задача пісьменніка – удала знайсці сугуччы слоў, што выклікаюць у свядомасці рэцыпіентаў чуйныя, складаныя, поўныя ўяўленні. Нам імпануе выказванне сучаснага літаратуразнаўца, што лірыка ніколі не зачынялася і не зачыняецца «ў сферы ўнутранага жыцця людзей, іх псіхалогіі. Яе нязменна вабяць душэўныя станы, што знамянуюць засяроджанасць чалавека на навакольнай рэчаіснасці» [4, с. 134].

У развіцці лірычнага слоўнага мастацтва выразна вызначаюцца тры жанрава-стылявыя пачаткі – эмацыянальна-выяўленчы (прадметна-апісальны),

дыдактычна-павучальны (нораваапісальны, эталагічны) і медытатыўны. Ступень іх праявы ў творчасці асобных аўтараў і ў канкрэтных творах неаднолькавая, залежыць ад многіх фактараў, адзін з якіх – фактар часу.

Медытатыўнасць, па словах Г. М. Паспелава, – найбольш выразная, дамінантная рыса лірыкі. Наконт гэтага вядомы літаратуразнавец адзначаў: «Лірыка можа быць пераважна скіравана да самааналізу, утрымліваць у сабе эмацыянальную ці мысліцельную рэфлексію» [2, с. 64]. Менавіта рэфлексія думкі і пачуцця аўтара, іх рух, змены складаюць адметнасць лірыкі як роду літаратуры. Заўважым, аднак, што медытатыўнасць па-рознаму ўвасабляецца ў творах: гэта і эмацыянальнасць, і апісальнасць з адзнакамі медытатыўнасці, і чыстая медытацыя. Часта ў падобных творах лірычны герой непасрэдна выяўляе свае пачуцці з пэўным элементам медытатыўнасці (разважлівасці) ці аказваецца поўнацю падуладны самарэфлексіі, адгароджваецца ад рэцыпіента, нібы забываецца на яго, ці разважае пра лёс грамадства, выказвае свае філасофскія погляды на жыццё і смерць, арыентуючыся на чытача, пастаянна маючы яго на ўвазе.

Медытатыўнасць у лірыцы становіцца заканамерным вынікам інтэлектуалізацыі многіх сфер грамадскага жыцця, бо нават тады, калі «лірычныя творы нібы пазбаўлены медытатыўнасці і знешне ў асноўным апісальныя, яны толькі пры той умове з'яўляюцца паўнацэнна мастацкімі, калі іх апісальнасць насычана медытатыўным падтэкстам» [3, с. 158].

Раіса Баравікова – таленавітая мастачка, якая пастаянна ўдасканальвае свой стыль, сваю паэтыку, таму ў яе творчасці заўсёды адбываюцца змены, рух ад простага да складанага. Так, у межах аднаго жанру – элегіі – выдавочна паступовая стыльвая эвалюцыя аўтара – ад апісальнасці, выяўленчасці да заглыблення ў сферу свядомага, напружанага асэнсавання рэчаіснасці з мэтай выяўлення яе істотных заканамернасцей, да самапаглыблення, медытатыўнасці.

У ранняй паэзіі Раісы Баравіковай пераважна разгортваецца матыў кахання, часта не ўзаемна-светлага, а горкага з адзнакамі самапаглыблення, самарэфлексіі. Найбольш выразна пазіцыя паэткі ў гэтым пласце лірыкі выявілася ў вершы «Зорка палявая». Думка верша выказана на хвалі вялікай эмацыянальнай напружанасці і шчырасці. На поўны голас, адзін за адным, раскрываюцца ў вершы – «згустку» пачуцця і роздуму, эмацыянальным выдыху – разважанні і тэзісы, што пацвярджаюць зыходны, галоўны, – лірычная герайна гатовая ахвяраваць усім, што мае, у імя кахання – нават стаць «зоркай палявой»:

Калі ж уздыдзе поўня караваем, –
пазбавіць сэрца смутку і нуды,
у ім пакіне зорка палявая
свайго святла гарачыя сляды.

Ласкава буду зваць яе сястрыцай,
у бездань неба кінце свой пагляд...

Магчыма, зорка весняя іскрыцца,
а можа, я плыву за далягляд [1, с. 31].

Вобраз лірычнай герайні Р. Баравіковай мае выразную аўтабіяграфічную аснову, у яе жыцці спалучаюцца радасць, перажыванні, трагедыі і расчараванні. Будучы жанчынай-летуценніцай, паэтка абрала асновай сваёй мастацкай творчасці адлюстраванне жывога, светлага і балючага, трапяткога пачуцця. Менавіта таму многія творы яе ўяўляюцца сапраўднай светлай «лебядзінай песняй» рамантычнай натуры, што ідзе небяспечным шляхам, нібы па вастрыю ляза, да ўласнага шчасця, ідзе праз пакуты, перажыванні, крыўды, страты, і кожны раз з горыччу разважае: «Хто я, што я на гэтым свеце?!» [1, с. 263].

У зборніках «Люстэрка для самотнай», «Слухаю сэрца», «Каханне» побач з матывамі радасці і захаплення прыгажосцю становяцца матывы болю, заклапочанасці лёсам людзей і асабістым лёсам, трывогі з прычыны страты маральных каштоўнасцей у сучасным грамадстве. Лірычнай герайні твораў цяжка прымірыцца з тым, што ападаюць белыя пялёсткі ў садзе, на змену дню прыходзіць змярканне, сонцу – хмары. Але падобны настрой яна пастаянна пераадолювае, верыць у Святло і Дабро. У вершы «За дзень да снежня» паэтка апісвае час, калі «па садах згалелых ходзіць крыўда», «дрэвы скардыяцца на золь», калі пануе ў сэрцы слата, аднак не страчвае надзеі на светлы дзень:

Гартае свет турбот будзённых кнігу,
нямала ў ёй старонак для мяне,
і круціць лёс, нібы разводдзе крыгу,
не сплю... Чакаю сонейка ў акне [1, с. 206].

Вера ў гармонію і прыгажосць жыцця сцвярджаецца вобразам-архетыпам саду – сімвалам Радзімы, цэнтры сусвету, шчасця, чысціні, крыніцы музыкі, якая спрадвеку азначала гармонію. Менавіта ў садзе нараджаюцца плады, каханне: «*Перадам з душы ўтрапёнасць слову, // што ірвецца спуджана далёк, // у шытшынік, пад тваю ахову, // быццам саду лёгка матылёк*» [1, с. 76].

Паступова ў творчасці паэтэсы пабольшвае вершаў, якія сведчаць пра жаданне лірычнай герайні стрымліваць пачуцці, асэнсоўваць іх і прыводзіць у стройную сістэму ўдумлівай і шчырай разважліваасці, умацняецца разважанне-роздум па філасофскіх праблемах. З'яўляюцца таксама трывожныя па змесце і інтанацыі медытацыі, прасякнутыя то лёгкім элегічным сумам, то нясцерпным болем:

Дазвольце мне вярнуцца з лістападу,
з завеі ці з дажджу ў будзённы час,
каб доўг аддаць у глыбіню пагляду, –
замоўчанае:
«Я КАХАЮ ВАС...» [1, с. 117]

Учытаемся ў радкі выдатнага твора ўважліва – і перад намі адкрыецца душа Жанчыны, надзвычай чыстая і светлая. Самотная, ні ў чым не вінаватая, гэтая блізкая да блокаўскай Дамы-прыгажуні Жанчына не жадае зла таму, хто яе пакінуў, і просіць толькі аднаго – каб колішні каханы збярог светлыя імгненні, промні былых радасных сустрэч у сваёй душы.

Паэтка ў асобных сваіх творах узялася на агромністую вышыню і вастрывню адчування не толькі асабістага – у каханні, але і агульналюдскога, агульначалавечага болю. На матыў «люблю», такім чынам, нарошчваецца ўжо не матыў «сумую», а матыў «тывожуюся». «Люблю» і «тывожуюся» становяцца побач і, у сваю чаргу, дапаўняюцца яшчэ двума матывамі – «баюся» і «пакутую»: «*Жыцця пакутнага цяжар // не спакушаецца надзей, // навошта целу гэты жар, // калі душою халадзею?*» [1, с. 34].

Лірычная герайна Раісы Баравіковай страсна, эмацыянальна разважае то пра найумольны рух часу («*старэюць людзі, дрэвы і кусты, // прыродны рух – ён і суддзя, і сведка*») («Старэюць людзі, дрэвы і кусты...»), то пра каханне, яго ролю ў жыцці чалавека («*Каханне і прынізіць, і... ўзніме, // пакуль у ім жыве душа мая*») («Казяў мудрэц»), то пра тое, як трэба жыць, каб пакінуць пасля сябе яркі след («*Няма фальшывых, што жывуць без позы... – // ёсць свет // і розны погляд на жыццё*») («Як часта ў свеце, бы ў бязладнай хаце...»), то пра мастацтва і паэзію, іх прызначэнне («*Ты дадаеш бяздумным пустаты, // разумнікам не дадаеш гарэння*») («Паэзія»), пра сэнс чалавечага жыцця і горыч адзіноцтва: «*Хто і як, і прад кім награвіў, // не развяжа ніякае веча. //*

Засынаеш – так многа душы, // а прачнешся і ўдрыгнеш – пустэча!»
(«Васьмірадкоўі апошніх пацалункаў»).

Раіса Баравікова паўстае ў падобных творах, асабліва ў вершах цыклу «Васьмірадкоўі апошніх пацалункаў», паэтам-філосафам, які ўдумліва пазнае сябе і свет, спасцігае складаныя праблемы чалавечага існавання, паспяхова працягваючы традыцыю медытацыйнай элегіі, цэнтральны нерв якой складаюць пакуты і перажыванні сумленнага чалавека, які бачыць як драбнеюць людзі, іх пачуцці, як падаюцца яны спакусе лёгкага і бяздумнага жыцця.

Літаратура

1. Баравікова, Р. А. Дрэва для райскай птушкі : лірыка / Р. А. Баравікова. – Мінск : Маст. літ., 2007. – 270 с.
2. Поспелов, Г. Н. Лирика: Среди литературных родов / Г. Н. Поспелов. – М. : Изд-во Моск. гос. ун-та, 1976. – 208 с.
3. Поспелов, Г. Н. Проблемы исторического развития литературы / Г. Н. Поспелов. – М. : Просвещение, 1972. – 272 с.
4. Хализев, В. Е. Лирика / В. Е. Хализев // Введение в литературоведение. Литературное произведение: основные понятия и термины : учеб. пособие / Л. В. Чернец [и др.] ; под ред. Л. В. Чернец. – М. : Высш. шк.; Изд. центр «Академия», 2000. – 556 с.

Т. А. Мотрэнка (Беларусь)

ВЕРЛІБРЫ-«ІНСАЙТЫ» МАКСІМА ТАНКА Ў КНІЗЕ «МОЙ КАЎЧЭГ»: АДМЕТНАСЦІ ЗМЕСТУ І ГУЧАННЯ

У гісторыі нацыянальнага мастацтва слова імя Максіма Танка цесна звязана з укараненнем верлібра на беларускай паэтычнай глебе. Класік роднай літаратуры адным з першых сярод айчынных паэтаў XX ст. зрабіў свабодны верш неад’емнай часткай свайго творчага інструментарыю.

Па словах У. Ю. Верынай, менавіта «верлібры Максіма Танка замацавалі ў беларускай традыцыі гэтую форму, як «верш-развагу, верш-роздум»» [1, с. 15]. Падобныя азначэнні падкрэсліваюць працэсуальны характар твораў, што выліваецца ў магчымасць паэтапна назіраць за ходам думкі паэта, быць сведкай нараджэння высновы. А нагоды для роздумаў паэту заўсёды давала само жыццё: «Хіба няма нічога цяжэйшага, / як час...» [6, с. 779], «Часамі думаю: / Ці не спазніліся / Мы свет перабраць?» [6, с. 736]. Як правіла, такія вершы не адрозніваюцца лаканічнасцю: Максім Танк не грэбуе доказамі, не шкадуе мастацкіх дэталей, шчодро сыпле сінтаксічнымі канструкцыямі, якія робяць верш адначасова свабодным, эстэтычна раскутым і арганізаваным у гарманічнае адзінства.

Але сярод верлібравай спадчыны Максіма Танка ў адметную групу вылучаюцца творы сціслай формы ў спалучэнні са скандэнсаваным зместам. Іх можна сустрэць на розных этапах творчасці паэта, але найбольш рэпрэзентатыўная выбарка назіраецца ў кнізе «Мой каўчэг» (1994). Фактычна верш такога кшталту ўяўляе сабой адзін лаканічны выраз, як у наступным прыкладзе: «Лягчэй у небе нат / Злавіць рукою птушку, / Слана правесці праз / іголачнае вушка, / Вярнуць разліў ракі / У яе былое лона – / Як выпрастаць спіну, / Сагнутую ў паклонах» [6, с. 856]. Сінтаксічны малынак, адмысловая вобразнасць, афарыстычнасць вызначанна дазваляюць беспамылкова ідэнтыфікаваць верш як верлібр. Але з тэксту твора поўнасцю выключаны працэс роздумаў над праблемай, мы бачым толькі вывад аўтара, яго паэтычнае адкрыццё, таму падобныя вершы ўмоўна можна назваць верлібрамі-«інсайтамі». Гэтае адрозненне мініяцюрных верлібраў ад класічных танкаўскіх відавочна ўплывае на іх успрыманне і разуменне, пашырае сэнсавыя межы свабоднага верша.